

היכל הוראה

דבר המשפט

בירורי הלכה בדיני חושן משפט וריבית | גליון כ"ז חודש אדר ב' תשפ"ד לפ"ק

י"ל ע"י

כולל דינות
משפט אברהם
לונדון

דבר המערכת

מתוך שבח והודאה לכורא ית"ש הננו נותנים לפניכם היום ברכה, מהני מילי מעלייתא דמתאמרא בני מדרשא, כאשר עיניכם תחזינה מישרים, דבר דיבור על אופניו, לשמחת וחדות לב כל שוחרי תורה אשר בודאי יתענגו לאורו. ובעמדינו עתה בפרוס ימי הפורים הבעל"ט, על כן מצאנו לנכון ליעד תוכן הגליון להלכות פורים [בעיקר הנוגע לדיני ממונות וריבית], וכמבואר בגמ' סנהדרין (קא). כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר 'ודבר בעתו מה טוב', וכן בגמ' עירובין (נד). 'שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעתו מה טוב אימתי שמחה לאיש בזמן שמענה בפיו', ופירש"י שיועד 'לדרוש הלכות חג בחג'.

ואגב אורחני נציין מענינא דיומא, דברי אלוקים חיים של סניגורין של ישראל הקדושת לוי 'לכן יש להרבות בזה היום במתנות לאביונים בחזרה ובשמחה רבה, הגם שכל זמן ובכל יום יש להרבות בנתינת צדקה בשמחה רבה, היום ביום פורים יש לשמוח עד מאוד כשמקיימין מתנות לאביונים, כי כמו שנותן האיש הישראלי צדקה לעני ומתלבש את עצמו במדת החסד ומתחסד עם העני, כן גורם שהשם יתברך מתלבש את עצמו במדת החסד ומשפיע בחסדו לכל השרפים ולכל אופני הקדוש לכל העולמות ולכל הנשמות ולכל ההיכלות שפע רב וששון ושמחה לכל העולמות ולעולם התחתון כמו שאמרו חכמינו ז"ל כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, וכמו שהישראל מנהיגין את עצמם בעולם הזה כן מעוררין המדות למעלה אם עושין חסד עם חבריהם ורחמנות עם חברים, ככה מעוררים חסדים ורחמים למעלה למעלה על כל העולמות, עכדבה"ק. ויה"ר שיתקיימו ברכות הקדושים במליא.

ונציין כי פשוט וברור כי הגם שפסקי וברורי הלכה יצאו מתחת ידי רבנים מובהקים יושבים על מדין, מ"מ כיון שבהלכה למעשה ובפרט בחושן משפט יכול כל פרט קטן לשנות את הדין, ע"כ בכל מקרה לגופו יש לעשות שאלת חכם.

ובשם רבני הכולל נברך את כל הקוראים החשובים, וכל אחינו בני ישראל, בשמחת פורים כדת וכדין, והרחמן הוא יעשה לנו ניסים כמו שעשה לאבותינו בימי מרדכי ואסתר, וישלח לנו משיחו מבשר צדק, ונגיל ונשיש בשמחת פורים לעולמים, וכמו שאמרו חז"ל (ילקוט'י משלי רמז תקקמד) שכל המועדים עתידין ליבטל וימי הפורים אינן בטלים לעולם, אכ"ר.

חודש אדר ב' תשפ"ד
המערכת

פסקי הלכות ולקוטים.

עניני פורים

דהאומר לתת לעני זה אין יכול לתת לעני אחר, ויל"ע האם נוהג דין זה גם במחשבה, שאם חשב ליתן לעני אחד אינו יכול ליתן לעני אחר, ובדרך אמונה' כתב בשם החזו"א דבמחשבה שאני מאמירה ויכול ליתן לעני אחר. ומטו משמיה הגאב"ד בעל חשב האפוד זצ"ל שהורה כי הוראה באמצע התפלה וכדו' משולח וחשב ליתן לו צדקה, ואח"כ נעלם מנגד עיניו, אין זה נכלל בכלל חשב ליתן, כי רק משום שראה אותו רצה ליתן לו.

ויש לדון במי שהלך למסיבה של מצוה ולא קבל עליו איזה סכום ליתן לצדקה, וכדרך העולם שמחליטים איזה סכום ליתן רק בעת מסירת הנדבה, ורצה ליתן תרומתו בקרעדי"ט קאר"ט ורשם הסכום, אולם למעשה לא עבר התשלום ע"י הקארט"ל, ויש לדון אם נתחייב ליתן סכום זה מדין מחשבה, דהרי דיבור לא היה כאן, וגם אין כאן כתיבה שהרי לא התחייב עצמו מידי ורק כתב סכום שאינו לשון התחייבות,

א. כשחשב ליתן מתנות לאביונים האם חייב לקיים מחשבתו מדין צדקה. הנה ז"ל המ"ב בהל' פורים (סי' תרצד סק"ו): 'כתב ב"י בשם הג"א דמעוות שחשב בלבו לחלקם לעניינים ביום פורים אינו רשאי לשנותו, והטעם דסבירא ליה דצדקה יש לו דין הקדש וחייב לקיים מחשבתו אף שלא הוציא בשפתיו'. ובשע"צ שם (אות ה) כתב: 'ב"י ועי' יו"ד סוף סימן רנ"ח ובח"מ סי' רל"ב ס"ח דהביא שם דעות בזה וסיים שם דיש להחמיר'.

ובספר 'צדקה ומשפט' כתב דרק חייב במחשבה שהחליט בדעתו ליתן סכום לצדקה, וע"ד שמבואר במג"א הל' תענית (סי' תקסב ס"ק יא) דהא דקי"ל דמחשבה הוא כאמירה הוא דוקא אם קיבל עליו ליתן, ולא בסתם מחשבה גרידא. וכן מבואר בגליון מהרש"א (יו"ד סי' רנה) וצ"ע לדברי המג"א.

והנה כתב הש"ך (ח"מ סי' פז ס"ק נא)

בירורי הלכה

(א) עוד שיטות הפוסקים (פת"ש יו"ד סי' רנח ס"ק טו) דס"ל דמחשבה הוי כמעשה דוקא אם הוציא בפיו שיתן צדקה ולא פירש כמה רוצה ליתן בזה מתחייב ע"י מחשבה, אבל אם לא הוציא כלום בפיו אינו חייב כלל ע"י מחשבה.

(ב) וביאר החזו"א משום דיש מחלוקת אם בצדקה אמירה כמסירה, ובמחשבה אף דנתפס ע"ז שם צדקה, מ"מ לא אמרינן בזה אמירה כמסירה שיזכה בו העני. וכן הביא בספר צדקה ומשפט בשם שו"ת בית יצחק (ח"ב סי' פב) שבמחשבה לא הוי דינו כמסירה לענין שיוכל לחזור תוך כדי דיבור.

לשאלות "בדיני ממונות והלכות רבית":

0333 613 6565

אפשר גם לשלוח שאלות באימיל:

dvarmishpot@gmail.com

שעות מענה בהיכל הוראה:

ימים א-ה:

משעה 1:00 עד שעה 5:00 אחא"צ

ערב שב"ק:

משעה 10:00 עד 12:00

0333 613 6565

מצות משלוח מנות, [או ערך סעודה בביהמ"ד או בביתו וכל אחד יכול לבוא ולאכול האם קיים מצות משלוח מנות], לכאורה נראה דתלוי בב' טעמים הנ"ל, דלא שייך בזה הטעם של להרבות ריעות כי רק במשלוח בפרטיות מרבה ריעות, משא"כ בזה שכל מי שרוצה יוכל ליטלו לא שייך בזה להרבות ריעות, [והיינו בין מצד המקבל שאינו מרגיש אהבה פרטית, וגם לגבי הנותן שאינו מראה בפרטיות לשום אדם אלא בכללות יש לו נדיב לב, ואין כאן ענין של להרבות ריעות], אולם לפי הטעם שיספק לחבירו צרכי סעודת פורים, מקיים המצוה גם באופן זה.

אולם לכאורה זה אינו, דצריך להיות 'משלוח מנות' - נתינה לידי חבירו, ולא מיבעיא לפי השיטות שמעבכ שליחות ודאי שלא קיים המצוה, אלא אפי' להסוברים שא"צ שליחות, מ"מ צריך שיהא 'משלוח' מנות, שימסרנו לחבירו באיזה אופן שהוא. וכן מבואר בדברי הב"י דס"ל שלא קיים המצוה במחלפי סעודות דליכא ביה 'משלוח', אלא בזה דעת הדרכי משה דהמזמין חבירו ג"כ מקרי 'משלוח' [ודעת הפר"ח דמזמין חבירו לא מקרי משלוח וצריך ממש משלוח]. ומבואר דודאי צריך 'משלוח' מנות, אלא שנחלקו האם מזמין חבירו לאכול אצלו מיקרי משלוח, אבל אם לא נתן לחבירו כלל ומניחו לכל דכפין לא חשיב משלוח מנות.

[ו] היזק מחמת שמחת פורים פטור, כלשון הרמ"א (סי' תרצה ס"ב) ו"א דאם הזיק אחד את חבירו מכח שמחת פורים פטור מלשלם, וכתב במשנ"ב (סי' יד): ודוקא שהזיק מכח שמחה אבל אם כיון להזיק חייב. ועוד כתב (סי' ק"ג) בשם הב"ח דיש חילוק בין הזיק גדול לקטן, וכן דוקא בהזיק ממונו אבל אם הזיק גופו חייב, ואין מנהג לפטור בהזיק גדול".

ויש שדייקו מלשון הרמ"א דדוקא אם הזיק

והרי קמן שנחשדו על איסורים ונהגו מסעודתו של אותו רשע, "אמנם עתה קיימו מה שקבלו כבר התורה ברצון ושמחה, שוב הותרו לאכול כל אחד אצל חבירו, על כן ומשלוח מנות איש לרעהו".

[ד] הניח משלוח מנות בבית חבירו בלא ידיעתו וקנאו בקנין חצר, האם קיים מצות משלוח מנות. ולכאורה תלוי בשני הטעמים הנ"ל, דלפי הטעם שהוא להרבות ידידות וריעות, לא קיים המצוה כיון שאין חבירו יודע מזה, ואפי' רואה אחר פורים ששלח לו אינו מועיל דהוי כאילו קיבל המשלוח מנות רק אחר פורים, אבל להטעם שיספיק לו לצורך סעודת פורים י"ל דלא איכפת לן שאינו יודע, דהעיקר בעינין שיהא יכול ליהנות מזה בפורים, וגם בזה היה יכול ליהנות אילו היה נודע לו.

ובערוך השלחן (סי' תרצה ס"ט) כתב, שאם המקבל אינו בביתו ולא יבא לביתו בעוד היום לא יצא ידי חובתו אפי' אם אשתו או בני ביתו קבלו בעדו, [והרבה פוסקים חולקים עליו וסוברים דגם ע"י אשתו וב"ב יוכל לקיים המצוה], שהרי כתיב 'ומשלוח מנות איש לרעהו ובענין שיבא ליד רעהו או שעכ"פ ידע מזה'. ולדבריו אינו תלוי בב' הטעמים, ולא קיים המצוה כלל.

ובשו"ת מהר"י אסאד (סי' רז) כתב דאם מזכה משלוח מנות לאחר אף שלא הגיעו לידו בפורים יצא ידי חובתו כיון דקנאו ע"י שליח. ומבואר דהעיקר שיהא נקנה להמקבל ואין צריך שיבא לידו, והוא לכאורה דלא כהנ"ל. אבל אפשר דאיידי באופן שהמקבל יודע מזה והמזכה הוא שליחו של המקבל, א"כ יש עכ"פ הטעם של להרבות ריעות [וגם בערוך השלחן מבואר דאם ידע מזה מועיל].

[ה] הניח משלוח מנות בביה"ד וכתב שמו עליו, והודיע כי מי שרוצה יכול ליטלו לשם

ורק יש לדון שיהא חייב ליתן סכום זה מדין מחשבה. ויש לומר דתלוי במחלוקת הפוסקים במי שחשב ליתן צדקה ע"י מעשה ולא עלתה בידו, האם הוי כמו מחשבה לצדקה וחייב, או כיון שחשב רק ליתן בדרך מעשה לא נחשב כמחשבה ואינו חייב. אולם לכאורה כאן גרע טפי, כמבואר בברורי הלכה.

[ב] במה שנהגו העולם לשלוח מנות לרבנים אין בזה חשש משום איסור שוחד, כמו שכתב בשו"ת דבר שמואל (סי' קצ"א) כיון שאין כוונתו כלל לשם שוחד, רק שכן המנהג לשלוח לכבוד הרב והדומ"ץ, וביאר שם דתלוי באומדנא אם שולח משום פורים וכפי המנהג ברוב מקומות ששולחים לבעלי תורה, ומכל מקום מי שיש לו דין תורה אצל הרב ומרבה לשלוח מנות יותר מהרגיל, או שבכל שנה אינו רגיל לשלוח כלל, פשוט שאסור לשלוח וכן אסור להרב לקבל משום שוחד.

ובכסף הקדשים [להגה"ק מבוטשאטש] (ח"מ ט"ו ס"ב) כתב שהיה נוהג שלא לקבל משלוח מנות מי ומי השולחים וכמה כל אחד ואחד היה שלוח, רק זוגתו היתה מקבלת המשלוח מנות, ואיש אחד היה כותב לידע למי להשיב.

[ג] בענין כשרות המאכלים האם מותר לאכול מכל מה ששלחו לו ולסמוך שהוא כשר למהדרין, נכון לציין דברים נפלאים בדרשות חת"ס לפורים (דרוש ד' שנת תקצ"ו) שכתב לבאר מה שאמרו חז"ל קימו מה שקבלו כבר שקבלו התורה מרצון, דנהג עד אחד נאמן באיסורין הוא רק בשיש חזקת כשרות, וא"כ כאשר באו בני"ב בטענת מודעה רבה לאורייתא ואמרו ליחזקאל נהיה ככל הגוים, והקב"ה השיב להם ביד חזקה וחמה שפוכה אמלוח עליכם, והוי כמוכרחים ואנוסים אז לא יאומן עד אחד על איסורין, ולא היה אחד יכול לאכול אצל חבירו,

בירורי הלכה

ג) ע"י בטורי אבן בחגיגה (דף י"ד ד"ה דילמא) שכתב לבאר דכל העושה נדר בדיבור ומאיזה טעם לא חל הנדר, לא מהני שיחול עכ"פ מכח מחשבה, דכיון שרצה שיחול המעשה לא חל מכח המחשבה, [היינו דוקא באופן שהיה דעתו שיהא הנדר ע"י שמוציא בשפתיו, ובה לא חל ע"י מחשבה, אבל אם כבר גמר בלבו ליתן ע"י מחשבה, בזה לחוד הוי התחייבות ע"י נדר במחשבתו].

אמנם בש"ך (יו"ד סי' רנח סק"ה) מבואר דחל הקדש במחשבה אפי' חשב להוציא בפיו, א"כ גמר בלבו שלא יחול עד שיוציא בפיו, ע"י. ולפי"ז ה"ה בזה שלא היה כאן כלל קבלה ליתן, רק שרוצה ליתן עכשיו ואינו רוצה להתחייב, וכדרך הרבה אנשים שרוצים רק ליתן בשעת מעשה, אבל אינם רוצים להתחייב ליתן.

ונראה דיתכן דהכא אין כאן מחשבה ונדר ליתן לכו"ע, וכל הנידון של הטורי אבן והש"ך הוא באופן שרוצה להתחייב ובה יש לדון האם ע"י זה שרוצה שיהא בדיבור נחשב כאילו לית כאן מחשבה ליתן, אבל אם מעולם לא רצה להתחייב ליתן אלא שרוצה בפועל ליתן, א"כ לית כאן מחשבה ולא נדר כלל, ודו"ק.

ונראה לומר בבאור מחלוקת הטורי אבן והש"ך, על פי המבואר במג"א שהובא לעיל דמחשבה היינו דוקא אם קבל עליו ליתן, ולא שחשב בלבו סתם, ולפי"ז מבואר דס"ל למג"א דאם היה כונתו להוציא בפיו ולא עלתה לו אינו מתחייב מטעם מחשבה, כי מחשבה היינו רק אם מקבל עליו במחשבה, אבל בזה שכלל לא היה קבלה רק מחשבה ליתן לא מתחייב, והש"ך חולק ע"י וס"ל שאפי' מחשבה בלי קבלה ג"כ מתחייב. ולכא"ז זו כונת הגליון מהרש"א על הש"ך שציין לדברי המג"א, דכונתו כי לפי המג"א ודאי אינו מתחייב בזה שאם לא הוציא בפיו מה שרצה לומר אינו מתחייב מדין מחשבה.

וגם בנידון דידן שרצה ליתן במאש"ן ע"י קארט"ל והחליט הסכום בשעת מעשה, דלפי המג"א ודאי אינו מחשבה דליכא כאן קבלה רק מחשבה, אולם לפי הש"ך דע"י מחשבה לחוד מתחייב יש לדון בזה וכמבואר לעיל שיי"ל דכאן עדיף טפי שלא היה כאן כעין מחשבה נדר כמה יתן, אלא שעכשיו נותן המעות ולא הוי כאן כלל נדר, ודו"ק.

ד) **ובפשוטו מבואר מדברי מהר"י אסאד דאפי' אם לא יגיע לידי המקבל ביום הפורים ואפי' לא ידע מזה מהני,** וצ"ב דהרי אין בזה שום טעם משני הטעמים שנאמרו במצות משלוח מנות, דליכא לא משום להרבות ריעות, וכן לא משום מצות סעודה.

ונראה לבאר על פי מה שכתב הרמ"א דיוצא אפי' אין חבירו רוצה לקבל, וביאר החת"ס שבוה שמראה שרוצה לשלוח כבר קיים המצוה של להרבות ריעות מצד עצמו. וא"כ י"ל בדעת מהר"י אסאד שסובר דגם אם המשלח עושה מצד עצמו מעשה ופעולה של להרבות ריעות סגי וא"צ ידיעת המקבל כלל.

ובפוסקים מבואר דלפי טעם של להרבות ריעות לא קיים המצוה אם שלח קודם פורים ובא לידי המקבל ביום פורים, דאף שיש בזה משום להרבות ריעות מ"מ אין זה תלוי בהמקבל אלא תלוי בהמשלח, שצריך לעשות פעולה זו ביום הפורים. ולדברינו נמצא עוד שא"צ כלל שיבא לידיעת חבירו כדי להרבות ריעות, אלא סגי במה שעושה פעולה מצדו להרבות ריעות וזה היה ביום הפורים, ומצד המקבל א"צ שיהא ביום הפורים.

וכל זה רק אם נאמר בכונת המנות הלוי שמצות משלוח מנות הוא להרבות ריעות מצד המשלח, אבל אם נאמר דלהרבות ריעות הוא מצד המקבל, שמוסיף אהבה למשלח ע"י שמקבל המשלוח מנות או עכ"פ בזה שרואה שחבירו משלח לו אפי' אם אינו מקבלו, יהא הדין להיפוך, שאפי' שלח לפני פורים ובא לידי המקבל בפורים יצא המצוה, כיון דמצד המקבל יש להרבות ריעות ביום הפורים, ואם זיכה לחבירו משלוח מנות בפורים ואינו יודע מזה לא יצא ידי חובתו.

עוד יש לעיין בדברי מהר"י אסאד לפי המבואר לעיל שצריך שיהא דין של 'משלוח' מנות, וא"כ בזה שמזכה לחבירו לכאורה אין זה כלל צורה של 'משלוח' כיון שעשאו רק ע"י זיכוי, ואולי ס"ל שא"צ דין 'משלוח' דוקא, וצ"ע.

ה) וכן מבואר ג"כ ברמ"א בחו"מ (סי' שט"ח סעי' ט) 'בהזיק בשמחת חתן וכלה דרך שחוק ושמחה דהואיל ונהגו כן פטורין, וסיים הרמ"א שם דמ"מ אם נראה לבי"ד לעשות סייג וגדר הרשות בידם. ובפמ"ג (א"ח שם) מבואר ב' טעמים למה פטורין, א' - דפורים מוחלין בני אדם ולפיכך דוקא שלא בכונה מוחלין. ב' - דשמחת פורים הוי כאנוס קצת, וזהו דוקא אם הזיק

מכירו יותר מלפני כן, שכיון שעיקר סיבת המתנה הוא מפני הלואה, ולא מועיל שיש בזה מצוה, כמבואר לענין צדקה בשו"ע הרב (ריש הל' רבית) שאסור.

ואחר פרעון החוב יש לדון האם מותר לשלוח משלוח מנות כשאינו מפרש שנותן לו בעבור הלואה, דבזה י"ל שנעשה קירוב לבבות ביניהם ולכן שולח לו, ובפרט במשלוח מנות שאין הדרך לשלם ע"י משלוח מנות ואינו אלא דרך להביע הכרת הטוב ולשלוח לידידים והוי דרך מתנה, ולפי המחנ"א (רבית סימן י') מותר בזה, אבל מדברי הגהות אשר"י מבואר שרבית מאוחרת אסור אם שולח למען שעשה עמו חסד שהלוהו, [וכבר נתבאר בטוטר"ד בגליון דבר המשפט חודש אב תש"פ כ'ללא דרביתא]. ובכל אופן יש לשאול שאלת חכם.

ט) האם יש משום גניבת דעת כשנותן מתנה ממעות מעשר. מבואר בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' רל) דליכא בזה איסור של גניבת דעת, כיון שגם על נתינת מעשר ג"כ צריך להכיר לו טובה.

ע"י הרה"ג ר' ברוך אברהם עסטריוויער שליט"א
ראה"כ ומרבי היכל הוראה: דבר המשפט

ויש לדון אם יש בזה חשש של רבית, דהא הביא הט"ז ראה לדבריו מהא דקי"ל שאסור לומר אכול עמי מה שהאכלתני דהוי רבית, משום דהוי אכילה שניתן בדרך חוב והוי כעין הלואה, ואם מחזיר לו יותר יש בזה איסור רבית, וא"כ יש לדון דה"ה בזה יש ג"כ איסור רבית [ואפי' אינו מחזיר לו יותר אפשר דאסור כהלואת סאה בסאה משום חשש שמא יתייקר], אלא שאם מחזיר לו מיד לא שייך שיהא בו רבית דליכא כאן אגר נטר, וכן לא יזכיר במחזיר לו שהוא לפרעון חוב. אבל לא משמע מדברי הט"ז שיש בזה איסור רבית, דרק הביא לדוגמא דהוי הלואה מהדין של אכול עמי. אבל שו"מ בספר חלק לשבעה מהגאון בעל השואל ומשיב, שנקט בכונת הט"ז דמחלפי סעודות אם הוי הלואה אסור ג"כ משום רבית וצ"ע. וראה עוד בבירורי הלכה.

ח) במצות משלוח מנות יש להיזהר באיסור רבית, לשלוח מנות למלוה, אם הוא לפני פרעון החוב אסור כמבואר בשו"ע יו"ד (סי' קס) שאסור ליתן מתנה אם לא היה רגיל ליתן מקודם, ויש לדון כיון שעכשיו מכירו והיה נותן גם בלא ההלואה האם מותר בכה"ג. ולפי דברינו הנ"ל אסור, ואפי' דעכשיו ע"י ההלואה

מתוך שמחת פורים כגון באמצע ריקידה [ולא שהזיק מתוך שכרות אלא מתוך שמחה, כעין המבואר בחו"מ לענין הזיק שמתחת חתן וכלה], אבל אם הוי מתוך שכרותו חייב בתשלומין, כי לא היה לו להשתכר כל כך עד שלא ישלם בעצמו ויזיק, וכ"מ ביש"ש (ב"ק פ"ג סי' ג) וז"ל: ואפי' בפורים דמחויב להשתכר, מ"מ אין כונת רבותינו כדי שישתגע, רק כמו שכתב הרמב"ם צריך להשתכר להיות נרדם בשכרותו, עי"ש.

ובערון השלחן (סי' תרצה סעי' י) מבואר, דעכשיו ערבה כל שמחה ואין אנו נוהגים לשמוח כ"כ עד שיבא להזיק, ולכן עכשיו כשהזיק חייב לשלם. אבל שאר הפוסקים לא חילקו בזה, וצ"ע לדינא.

ז) לא יפרש ששולח משלוח מנות ע"מ שיחזיר לו, דבכה"ג לא יצאו שניהם מצות משלוח מנות, דהוי כהלואה ואח"כ שמחזיר לו הוי כפרעון חוב, [כן משמע בט"ז (סי' תרצה סק"ה) לפי שיטת רש"י, אבל לדעת הר"ן וכ"פ המשנ"ב מבואר דגם בזה מיקרי משלוח מנות, אלא דיל"ג דגם להר"ן היינו דוקא בהחליפו הסעודות בסתמא ולא היה בלשון תנאי, לכן הוי הוי דרך מתנה ויוצאין בזה, אבל אם מתחלה התנה בדרך תנאי י"ל דלכו"ע אינו יוצא].

בירורי הלכה

מכ שמחת פורים, אבל אם כיוון להזיק לא שייך זה.

והגר"א (חו"מ שם) מבאר הטעם דכיוון להזיק חייב דמדינא היה פטור גם ע"ז, אלא הוא למיגדר מילתא שיש צורך שעה בזה, כי כמה קלקולים יוצאים מזה וכמו שמבואר שם דאם נראה לב"ד לעשות טייג וגדר הרשות בידם.

ורעק"א (חו"מ סי' רלה) הביא בשם יש"ש דשיכור שהזיק אפי' היה שיכור כלות חייב, וביאר דלא חשיב כאונס גמור שלא ידע מהו עושה, דכיון שהביאו בעצמו לידי מצב כזה שיהא שיי' כור כלות ועי"ז יזיק חפצים לא חשיב אונס. ולפ"ז נראה שזהו אפשר כונת הפמ"ג בטעם שני דהוי כאונס קצת, דהיינו שכיון שיש לו חוב לשתות ואח"כ שהזיק הוי מתוך אונס פטור. ולפ"ז אפשר דלאו דוקא אם הזיק מתוך ריקידה וכדו', אלא אפי' הזיק מתוך שיכרות פטור. אבל ביש"ש מבואר בהדיא דהזיק מתוך שכרות חייב, דאפי' בפורים אינו מחויב להשתכר כ"כ שישתגע. [ואולם אפשר שתלוי בדעת הפוסקים בשיעור חיוב שכרות, או י"ל אפי' לדעת הסוברים שיש חיוב לשתות קצת, מ"מ מה ששותה אח"כ יותר הוי רשות].

ו) ועי' בבי"ש שהביא דברי התה"ד דבימי פורים כל מאכל שלוקחים הבחורים אין בהם משום גניבה ולא משום גזילה ואין להזמין לב"ד, ומבאר הבי"ד ונ"ל דהיינו לדידהו שהיו נוהגים הבחורים כן, אבל אנו שלא נהגו כן אין חילוק בין פורים לשאר ימות השנה לענין זה. ומבואר ג"כ דתלוי במנהג.

ז) הנה בנידון דידן הוא חידוש גדול לומר דמשלוח מנות נהפך להלואה ופרעון, דבשלמא באכילה שייך דהוי כדרך חוב, אבל כאן הא תחילת נתינתו הוא לשם מצוה, ואפי' רוצה שיחזיר לו ג"כ הוא לקיים המצוה, אולם יש לדחות דעכ"פ גם שם אינו הלואה גמורה אבל דומה להלואה דלא קיים המצוה, ועוד דיל"ג דמיחזי כרבית, וצ"ע. ויש ראה לדברי הט"ז מסוגיא של שושבינין בבה"ע סי' ס', שמבואר כי יש דברים שהמקבל מתחייב להחזיר מתנה לנותן, ואפי' דמעיקרא הוא מתנה, הרי ראינו שאפי' במתנה שייך שם הלואה, [וכן מבואר בפת"ש סי' ק"ס סי' ס"ד בשם תשובה מאהבה שיש איסור ליתן מתנה ע"מ שחבירו יחזיר לו מתנה עי"ש].

במשנ"ב (שם סק"א) הביא דברי הדרכי משה שביאר ההיתר שלא אמו לו בדרך חוב, בזה גרע ויש בזה ג"כ איסור אפי' לא החזיר לו יותר, משום איסור הלואת סאה בסאה כמו שהקשה הט"ז שם, ומהאי טעמא חולק הט"ז על הרמ"א שם ואוסר אפי' אכול עמי ואאכול עמך.

אולם בנידון דידן הוא חידוש גדול לומר דמשלוח מנות נהפך להלואה ופרעון, דבשלמא באכילה שייך דהוי כדרך חוב, אבל כאן הא תחילת נתינתו הוא לשם מצוה, ואפי' רוצה שיחזיר לו ג"כ הוא לקיים המצוה, אולם יש לדחות דעכ"פ גם שם אינו הלואה גמורה אבל דומה להלואה דלא קיים המצוה, ועוד דיל"ג דמיחזי כרבית, וצ"ע. ויש ראה לדברי הט"ז מסוגיא של שושבינין בבה"ע סי' ס', שמבואר כי יש דברים שהמקבל מתחייב להחזיר מתנה לנותן, ואפי' דמעיקרא הוא מתנה, הרי ראינו שאפי' במתנה שייך שם הלואה, [וכן מבואר בפת"ש סי' ק"ס סי' ס"ד בשם תשובה מאהבה שיש איסור ליתן מתנה ע"מ שחבירו יחזיר לו מתנה עי"ש].

ח) יש לבאר בס"ד ענין זה בקצרה, הנה קי"ל דאסור לומר אכול עמי מה שהאכלתני אפי' מתנה גמורה משום דמחזי כרבית, ולכא"ו קשה מדין של שושבינין דאפי' שלכמה ענינים הרי הוא כמלוה כמבואר בב"ב (קמה): ואפי' אמרינן בזה מסברא שחייב להחזיר לו, ומבואר שם שאפי' מחזיר לו יותר אין בו משום רבית. והרשב"ם מפרש הטעם לפי שאינו מקפיד שיתחזיר לו יותר, ויכול ליתן לו אפי' פחות, ורק משום ריעות מחזיר לו טפ. ובשיטת"ק שם הביא בשם הראב"ד דהטעם שאין בו משום רבית, משום דהוא לכבוד עצמו ולא משום הלואה. ויל"ע אם יש בו איסור לפרש כשמחזיר בלשון פרעון, וכמו שמבואר בדין אכול מה שהאכלתני שאסור לפרש בלשון פרעון, וזה שאין בו משום היינו דוקא בסתמא.

ולענין משלוח מנות מסתבר שדינו כמו שושבינין שאין בו משום רבית, שנותן רק בשביל ריעות ולא משום פרעון הלואה, [ואפי' שאפשר שיש כאן הלואה אבל לענין רבית מותר כנ"ל], וכן שייך ג"כ סברת הראב"ד שעושה בשביל עצמו בשביל השם וכדו'. אבל לפי השואל ומשיב הובא בפסקי הלכה, מבואר דסבר דמשלוח מנות יש בו משום רבית לפי הט"ז, ולפ"ז צריכים לחלק בין משלוח מנות לשושבינין.

ואגב גררא יש לציין לשיטת השואל ומשיב בספרו חלק לשבעה, שכתב חידוש גדול שהאיסור של אכול עמי הוא רק אם ראינו שמקפיד שיחזיר לו ממש מה שאכל, ולכן אסור לומר בא ואכול מה שהאכלתני, שנראה דאינו רוצה ליתן רק כפי מה שהאכיל אותו, וא"כ אם הוא יותר על כרחך זה רבית, אבל אם מחלפין סעודות בהדי דדיי בסתם לא מקרי רבית דלא קפדי בזה, ולפי דבריו פשוט דמשלוח מנות לא הוי רבית בכל אופן כיון דלא קפדי שיחזיר יותר, ואפשר אפי' מזכיר בלשון פרעון מותר, וצ"ע.

ט) וכן מבואר בביאור הגר"א יו"ד סי' קס"א דמש"ה נקרא רבית מאוחרת 'דורון' דאפי' מתנה אסור, הרי שאפי' במתנה אסור.

י) ותוכן דבריו, שהביא הא דתנו בדמאי (פ"ד מ"ז) שאסור ליתן לעני מעשר עניים והעני חושב שהוא מתנה משום דהוי גניבת דעת, וכתב לחדש שאם שולח לו המתנה ולא קראו לביתו ליכא חשש של גניבת דעת 'שהוי כהטעה עצמו', אלא שהקשה מדברי רבו החת"ס שכתב שהמתחייב לזון חתנו לכמה שנים יוכל לזונן ממעות מעשר, ולמה אין בזה משום גניבת דעת, ותייך שאפי' שנותן ממעות מעשר ג"כ צריך להחזיק לו טובה, וכל האיסור של גניבת דעת הוא דע"י מחזיק לו טובה, אבל בזה לא נוגע שעכ"פ אפי' שנותן לו ממעות מעשר ג"כ צריך להחזיק לו טובה, ודוקא שם במשנה בדמאי אסור לפי שקרא את העני לביתו ומחזיק לו טובה בזה שמזמינו לביתו.

ולפ"ז נמצא דמה שכתבנו פעם בגליון לדייק ממשנה זו בדמאי דאם הבטיח לנדב סכום למוסד, ואח"כ בא משלחת לביתו (ולא ידעו מהנדר) וחשבו שנותן הנדבה לכבודם, שיש בזה איסור מטעם גניבת דעת, ולדברי המהר"ם שיק נמצא דבנידון זה ליכא איסור רק אם מזמין אותם לביתו ומטעה אותם דכאלו משום שבאו לביתו לכבודו תורם נדבה זו, אבל אם הם באו אליו מעצמם ונותן להם הנדבה שכבר חייב ליתן, י"ל דליכא איסור משום גניבת דעת שהוי כהטעה את עצמם.

[אכן יל"ע שמא בנידון זה שייך גם טעם השני של המהר"ם שיק, דאולי גם בנדר שמחויב בלא"ה ליתן מ"מ צריכים להכיר לו טובה על זה שמשלם חובו, אלא ש"ל שהם יחזיקו לו טובה על נדר עצמו ובה איכא גניבת דעת, וצ"ע].

על הפרק

להונות לאחר. ומזיק א"צ לשלם רק כפי מה ששווה באמת ולא כפי מה שיכול להונות. ומביא הנתיבות ראייה לדבריו, כי אם הזיק כסף מזויף, אף שהיה יכול להונות גוים ולמוכרו בחזקת כסף אמיתי, בודאי א"צ לשלם רק מה ששווה באמת.

ולפי דבריו יש לדון בענתיקה שאין לו שער ידועה, ומחירה אינו עצם השוויות האמיתי, כי ידוע שבדברים אלו אין המחיר תלוי אלא בדעת המוכר והסרסור, עד כמה מחשיב הוא את הדבר. לכן יש לעיין האם משלם כפי דעת הסרסור וכמה הוא היה משלם עבור זה החפץ, או שיש להעריכו בשומא אמיתי, ולא כפי מה שלרוב השתדלותו היה יכול למכרו.

והנה, אינו דומה לגמרי מקרה שבפנינו לדברי הנתיבות שמייירי בדברים שכל השוויות שלו אינו אמיתי כלל, כמו שהיה יכול להונות עכו"ם או שור שנמצא טריפה, אבל עכ"פ יש ללמוד מדברי הנתיבות ששמים היזק רק לפי זהו שוויות האמיתי של החפץ.

ואולם על עצם דברי נתיבות נחלקו הדעת קדושים ועוד, המבארים שגם בהורג בהמה טרפה צריך לשלם השור כפי מה שיכול למכרו, ומביא הד"ק ראייה מהבורר צרורות מגרנו של חברו שחייב לשלם לו דמי חטים, הרי שמשלם כמות שהוא עכשיו.

ומבפשוט דבריו משמע שחולק הדעת קדושים על כל היסוד של הנתיבות, ושס"ל שמעריכים את החפץ כמה היה יכול למכרו ועפ"ז משלם היזק. אבל הערך ש"י מבאר שאינם חולקים, אלא שהנתיבות איירי במקום שיש מקח טעות כשמוכר שור ואח"כ נמצא טריפה וע"כ אינו משלם שור כמו ששוה, משא"כ הדעת קדושים איירי במקום שנהגו שלא לטעון בזה מקח טעות. ועדיין צ"ע בכ"ז.

[ולכאורה היה מקום לדון בכל חנות, שאין המזיק משלם כמו שיכול לימכר אלא כמה שהוא באמת שווה, והיינו כמה שהחנות שילם עבורו. ואכן הנתיבות כותב (קמח א) שדבר שאינו שווה בעצמו למכרו וליקח דמים בעדו, רק ששוה לאיש ההוא, אין המזיק חייב לשלם. עכ"ד. וא"כ ה"ה בזה.

אלא שיש לדון הרבה בזה, כי יש לומר שמחיר המכירה בחנות זהו השוויות האמיתי של החפץ, ואין זה דומה לחפץ שיכול למכרו, כי הוא חפץ שבאמת עומד למכירה, וע"כ אין סברא שלא לשלם ע"פ שוויות של החנות ולפי מחיר המכירה.

אולם בנידון זה מצאתי באחרונים שמדייקים בדברי החת"ס חו"מ ס' צ"ז דמשלם כפי מה שמוכרים, וערך ש"י ס' ש"מ ס"א מדייק מדברי פתחי תשובה יו"ד ס' ק"כ סק"ט דמחלק אם קונה כמות גדולה בזול ומוכרם ביוקר, משלם לו כפי שמוכרו, מפני שכך הוא המחיר בשוק.]

בהמשך בשאלה של Metro Bank

להשיב על תשובה לשאלת הרבים, האם מותר לפתוח חשבון בבאנק בלא רבית, והעיקר השאלה בנה שבדרך כלל בכל באנק (אולם בכל באנק יש חוקים שונים בזה) חותם עליה ומקבל זכות ללות מהם וע"ז צריך לשלם overdraft, וצריך לשלם להם רבית, ואפי' אינו צריך לשלם רבית, יש לדון האם יש בזה רבית משום שמתחייב להלוות כשרוצה ללות ה"ה הלוני ואני אלוך לך, האם בזה שדעתו שהוא לא ילוה מהם האם זהו היתר שלא יהא בו רבית, או נאמר דעצם הסכמה שלמעשה ע"ת זה 'שיוכל' ללות מהם יש בזה רבית, וברית יהודה בעיקרי דינים פ"ג אות י' (וכ"ה בנתיבות שלום ס' קס"ב) מחדש דאם דעתו שלא ילוה מהבאנק אין בו משום שימת רבית ומותר, שאין כאן לוח, {אלא שלפ"ז לא תשומין לא יעבור אפי' כשדעתו ללות אלא אח"כ שלוה.} (ואינו דומה לשיטה דמבואר בשר"ת ב"ח ס' ל"ג דברבית אפי' אין דעתו לקבל רבית יש בו משום לא תשומין דשם יש כאן הלואה ובה נתחדש דאפי' על קציצת רבית יש בה האיסור של לא תשומין, משא"כ כאן דליכא כאן הלואה כלל א"ב האיסור של רבית.)

[אולם יש שהעירו בזה דכיון דע"י הלואה הוא על תנאים שיש בהם רבית 'שיוכל' ללות מהם וא"כ הוי כמו הלויני ואני אלוה לך, וכן עצם הסכמה שמסכים שאם ילוה יהא בו רבית יש כאן קציצת רבית, דהא יש ג"כ התחייבות ג"כ מהבאנק להלוות לו כשירצה, שיל"ע מהו הדין באדם שעושה קנין (המועיל) להלוות לחבירו ובהלואה זה יהא מחויב ליתן רבית האם יש בזה האיסור של לא תשומין שיל"ע שלמעשה אין כאן לוח כסברת הבר"ה הנ"ל, וצ"ע, ואין להביא ראייה מזה דגם הסופר עובר על לא תשומין הגם שאינו הלוח רק בזה שהתחייב לשלם הרבית יש בו האיסור של לא תשומין דשם עכ"פ יש כאן לוח ומלוה ובה שמסייעו לשימת הרבית יש בו האיסור של לא תשומין.] אבל ודאי אין להכניס בזה אפי' בדעתו שלא ללות מהם כיון שאם בטעות לוה מהם אז מאז עובר והבר"ה בעק"ד יש לו צד שעובר אפי' למפרע משעת הקציצה.

אם הבאנק שנותנים מתנה עבור פתיחת חשבון לבד, דזהו רבית עבור שמלוה מעותיו להבאנק, מבואר בברית יהודה פרק ה' אות ד'.

***

מתוך שאלה שהובא בפנינו: מי שהזיק אנתיק (antique item), האיק משערים לענין נזיקין [לא באנו עדיין להכרעה למעשה]:

והנה, יש לדון עפ"ד הנתיבות (ר"ח ח) שכותב, ההורג בהמתו של חבירו ונמצא טריפה, אינו משלם לו אלא דמי טרפה וא"י לטעון הייתי מוכרו לחרישה, דמ"מ נתגלה הדבר שלא היה שווה רק שהיה יכול

• ברכת מזל טוב •

מזל טוב לירידינו עישה מעש לחרים קין ונתנה בערינו ובפריט למולליתו רוחף צדיקה וחסד

הרה"ח ר' יעקב מאיר דרייפוס שליט"א
לרגל שמחת

• הולדת נכדו •

למזל טוב ובשעה טובה ומוצלחת
יהודי שידוה רוב נות דקדושה ממנו ומכל יוצ"ח

• פרנס היום •

הרה"ג ר' פנחס שטראסער שליט"א
ר"מ ביישי"ג דסאטמאר

לרגל שמחת נשואי בתו למזל טוב

• פרנס היום •

הרבני הנגיד ר' בנימין מיללער שליט"א
לרגל שמחת הולדת נכדו למזל טוב

אצל בני ה"ד יעקב הערש מיללער שליט"א

• פרנס היום •

הרבני החשוב ר' משה ליפשיץ שליט"א
לרגל שמחת נשואי בנו
למזל טוב

• פרנס היום •

הרבני החשוב
הרוצה בעילום שמו
לרגל שמחה הגדולה השרויה בכיות